

czesny obraz tożsamości kształcenia politologicznego w Polsce. Najważniejsze jego ogniwa poznawcze zawierają się:

- w zaprezentowaniu tożsamości politologa, odbijającej się w jego świadomości, co uzyskano przez badania ankietowe skierowane do całej społeczności politologicznej w Polsce;
- wskazaniu sfery zainteresowania oraz motywacji związanych z wyborem kształcenia politologicznego przez społeczność akademicką;
- całościowym, zarysowaniu problemu studiów politologicznych odbijających się w świadomości społeczności akademickiej (a w tym dotyczących struktury studiów, programów, wymagań i ocen, możliwości zawodowych);
- ukazaniu samoidentyfikacji społeczności studenckiej oraz kadry nauczającej, dotyczącej zakresu zainteresowań poznawczych, autorytetów nauki i dydaktyki;
- wskazaniu kondycji naukowej i dydaktycznej politologii w rzeczywistości współczesnych przemian kulturowo-cywilizacyjnych, a w tym w procesie generowanym przez integrację europejską.

Książka zasługuje na dużą uwagę kadry naukowej i dydaktycznej związanej z kształceniem politologicznym. Jest istotną prezentacją współczesnej tożsamości politologicznej w Polsce.

Andrzej Chodubski

Teorie i metody w studiach europejskich, red. Anna Skolimowska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2013, ss. 199.

W dn. 11–12 maja 2010 r. odbyły się I Ogólnopolskie Warsztaty Europejskie dla habilitantów oraz doktorów realizujących swoje przedsięwzięcia badawcze w obszarze studiów europejskich. Miały one wymiar praktyczny, pozwalający na weryfikację metod badawczych zastosowanych w pracach referujących oraz pogłębioną refleksję nad dotychczasowym przebiegiem procesu badawczego. Odbyły się one na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Wzięło w nich udział 7 pracowników naukowych pra-

cujących nad pracami habilitacyjnymi oraz 5 doktorantów przygotowujących dysertacje doktorskie. Zaprezentowane wystąpienia opatrzone zostały komentarzem profesorskim, zawierającym uwagi na temat zastosowanych paradygmatów teoretycznych i podejść metodologicznych. Materiały z warsztatów zostały opublikowane w formie książkowej, pt. *Metodologia badań europejskich*, red. Konstancy A. Wojtaszczyka i Tomasz Kownacki (Warszawa 2011, ss. 179). II Ogólnopolskie Warsztaty Europeistyczne odbyły się 11–12 kwietnia 2011 r. Zorganizował je Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego. Wzięło w nich udział 25 habilitantów i doktorantów, spośród których 19 wystąpiło z autorskimi koncepcjami rozpraw naukowych oraz 10 profesorów przedstawiło komentarze do zaprezentowanych koncepcji. Materiały z warsztatów tych opublikowano w studium pt. *Metodologia studiów europejskich*, red. Sebastian Kaniewski, Dorota Kowalewska, Marek Żurek (Szczecin–Warszawa 2012, ss. 147). III Warsztaty Europeistyczne odbyły się 19–20 kwietnia 2012 r., zorganizowane w Instytucie Politologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Zaprezentowano na nich 18 projektów rozpraw habilitacyjnych i doktorskich, które zostały opatrzone komentarzami przez 9 profesorów. Materiały z III Warsztatów opublikowano w studium pt. *Teorie i metody w studiach europejskich*, red. Anna Skolimowska (Warszawa 2013, ss. 199). W słowie wstępnym dr hab. Radosław Zenderowski, dyrektor Instytutu Politologii UKSW podkreślił, że tym, co sprawa, że możliwy jest rozwój nauki, jest rzeczowa dyskusja i krytyczne podejście do tez głoszonych, ale także do własnych argumentów. Dyskusja naukowa w naukach społecznych i humanistycznych jest dyskusją szczególnego rodzaju z uwagi na swój przedmiot oraz cel. Analizie poddawana jest z jednej strony rzeczywistość społeczna w wielu swych wymiarach, z drugiej coraz liczniejsze teorie ją opisujące. Dyskusja może mieć charakter bezpośrednich interakcji w postaci wymiany zdań w ramach paneli dyskusyjnych, seminariów, warsztatów itp. Może także odbywać się za pośrednictwem słowa pisanego w formie artykułów, a nawet monografii polemicznych, recenzji itp. (s. 9).

Przypomina się, że konieczne jest spełnienie kilku istotnych warunków, aby dyskusja miała wartość naukową. Wśród nich podkreśla się: 1. holistyczne ujawnianie danego przedmiotu poznania – określenie o nim prawdy oraz znaków służących polepszeniu życia kulturowo-cywilizacyjnego, w wymiarze indywidualnym i zbiorowym; 2. dopuszczanie do dyskusji ludzi o różnym poziomie wykształcenia, a w tym niepowierzania ostatecznych rozstrzygnięć tylko *badaczom-instytucjom*, uznanym autorytetom naukowym; 3. należy wystrzegać się nieżyczliwej krytyki. Krytyka nawet ta uzasadniona może przybierać różne formy, począwszy od zyczelwego zwrócenia uwagi na różnego rodzaju mankamenty-jakiejs tezy czy teorii naukowej, a sadystycznym wyzywaniu się na innym uczestniku dyskusji. Posądzanie o złe intencje, naśmiewanie się ze zdań wyjętych z kontekstu, itp. stanowią najczęstsze przejawy nieżyczliwej krytyki. Nieżyczliwa krytyka, pełna zjadliwych i kąśliwych uwag, nachalna i natarczywa z całą pewnością nie tworzy ram dla rzeczowej debaty na temat popełnionych błędów; 4. należy wystrzegać się posądzania innych uczestników dyskusji o złe intencje; 5. celem dyskusji nie powinno być lansowanie się, zabieganie o sławę. Jest to szczególne wyzwanie, w rzeczywistości ujawniania się postaw narcystycznych, tyranii społecznej rozpoznawalności, kultu popularności (nierządsko za wszelką cenę).

W badaniach europeistycznych, jak i sferze związanej z nimi dydaktyki, ujawnia się podział na twardy i miękki nurt. Pierwszy tworzą kwestie instytucjonalne, prawne, decyzyjne; drugi: myśl polityczna, filozofia, kultura, a w tym refleksja historyczna, przemiany cywilizacyjne. Ważny jest tu nurt aksjologiczny.

Wśród zaprezentowanych projektów badawczych uwagę przykuwają: 1. Sylwii Mrozewskiej, Europeizacja regionów na przykładzie polskich województw; 2. Kamila Ławniczaka, Podejmowanie decyzji w Radzie Unii Europejskiej z perspektywy konstruktywistycznej; 3. Przemysława Biskupa, Wpływ tożsamości politycznej na udział Zjednoczonego Królestwa w europejskich projektach integracyjnych; 4. Piotra Bajdy, Małe państwa na arenie międzynarodowej. Modele funkcjonowania Republiki Słowacji w relacjach międzynarodowych;

5. Justyny Anny Wiśniewskiej, Służba publiczna Unii Europejskiej na tle służby publicznej wybranych państw europejskich; 6. Iwony Miedzkiej, Pozycja Wysokiego Przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa w systemie instytucjonalnym Unii Europejskiej; 7. Tomasza Kownackiego, Legitymizowanie systemu politycznego Unii Europejskiej; 8. Jarosława Filipa Czuba, Analiza grup biznesu sektora bankowego w systemie instytucjonalnym Unii Europejskiej; 9. Kamila Łukasza Mazurka, Rola Unii Europejskiej oraz perspektywy transatlantyckie w tworzeniu EDEM i EDTJB; 10. Krzysztofa Koźbiała, Polityka zagraniczna Księstwa Liechtenstein po 1945 r.; 11. Iwony Żukowskiej, Zastosowanie instrumentu ERA NET jako konsolidacji europejskiej przestrzeni badawczej; 12. Marty Witkowskiej, Wielopoziomowość interakcji partii politycznych w Unii Europejskiej; 13. Krzysztofa Cebula, Miejsce Polski w Unii Europejskiej w świetle debat parlamentarnych Sejmu RP w latach 2004–2010; 14. Natalisy Styczyńskiej, Polskie partie parlamentarne wobec integracji europejskiej po 2003 roku; 15. Anny Jaroń, Legitymizacja działań Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Luksemburskie i strasburskie doświadczenia dialogu konstytucyjnego w perspektywie porównawczej; 16. Anny Skolimowskiej, Unia Europejska jako instytucja międzynarodowa; 17. Ewy Szkop, Wpływ prawodawstwa Unii Europejskiej na ład gospodarczy Federacji Rosyjskiej; 18. Michała Romańczuka, Militarna obecność Federacji Rosyjskiej na obszarze postradzieckim jako element polityki zagranicznej Rosji w latach 1991–2011.

W projektach badawczych wskazuje się na różne aspekty rozwoju integracji europejskiej, postrzegane w istotnej części przez pryzmat funkcjonowania Unii Europejskiej. Podkreśla się, że Unia Europejska jest instytucją międzynarodową. W obecnym kształceniu zauważa się, że jest zarówno podmiotem stosunków międzynarodowych, integrującym państwa i narody kontynentu europejskiego; z drugiej strony, jest szczególną konstrukcją polityczną, która wykształciła specyficzny system polityczny, posiadający wspólną walutę, załazki armii, obywatelstwa. W projekcie badawczym podjęto się

wyzwania, że Unia Europejska nie jest klasyczną organizacją międzynarodową – posiada także cechy państwa; nie jest też wspólnotą prawa międzynarodowego a funkcjonuje jako „kreator” norm prawnych, politycznych, społecznych, ekonomicznych. Nadto wskazuje się, że reżim międzynarodowy wytwarza określony system polityczny i posiada zarówno cechy państwa, jak również organizacji międzynarodowej (s. 170). Stawia się przy tym pytania badawcze typu – czy organizacje międzynarodowe wytwarzają specyficzny system polityczny?

Nośnym zagadnieniem poznawczym są współczesne przemiany kulturowo-cywilizacyjne w wymiarze instytucjonalnym regionów, co wiąże się ze zjawiskiem nowej europeizacji. Wskazuje się, że polega ona na zmianie zewnętrznych granic terytorialnych, tworzeniu instytucji na szczeblu europejskim, rozprzestrzenianiu się twardych i miękkich instytucji europejskich, które zorientowane są na utworzenie zjednoczonej i silnej Europy (s. 15). Podkreśla się, że europeizacja to proces inkrementalny, reorientujący kierunki i kształt polityki w takim stopniu, że polityczna i ekonomiczna dynamika Unii Europejskiej staje się częścią organizacyjnej logiki polityki narodowej oraz procesu decyzyjnego.

Na uwagę w rozwoju Unii Europejskiej zasługują małe państwa. Kategoria ta nie jest czytelnie zdefiniowana w teorii stosunków międzynarodowych. Obecnie w zmieniającej się rzeczywistości cywilizacyjnej ujawniają się nowe wyzwania przed małymi państwami, co dotyczy ich pozycji ekonomicznej, demograficznej, kulturowej, czy też rozpoznawania w polityce regionalnej i światowej? (s. 45). Problem ten w wymiarze poznawczym interesująco odbija się w tzw. debatach publicznych. Wskazuje się w krytycznym oglądzie problemu, że kategoria *małe państwa* znajduje się w polu zainteresowań wielu badaczy, w tym polskich politologów (s. 53–54).

Wskazuje się w projektach badawczych, że Unia Europejska jest systemem politycznym, który posiada cechy specyficzne oddzielające go od klasycznych form systemów politycznych, jego legitymizowanie jest oryginalne i ma charakter rozproszony. Kształt systemu politycznego Unii Europejskiej jest wynikiem skompli-

kowanego procesu integracji europejskiej uwarunkowanej wolą państw członkowskich oraz instytucji ponadnarodowych. Wraz z rozwojem integracji liczba podmiotów mających wpływ na kształt systemu politycznego wzrosła, co doprowadziło do jego wielopoziomowego charakteru. Zauważa się, że wyznacznikiem kierunków rozwoju Unii Europejskiej są jej cele różnie interpretowane przez aktorów systemu a nie konkretne odniesienia, wzorce czy rozwiązania o charakterze ustrojowym znane w nauce o polityce. System polityczny Unii Europejskiej jest areną ścierających się ze sobą interesów politycznych występujących na różnych jego poziomach (s. 80). Do cech odróżniających ów system od klasycznych należą: 1. występowanie rządu i koalicji, realizujących swoje funkcje w procesie decyzyjnym; 2. niewystępowanie typowego systemu partyjnego na poziomie ponadnarodowym; 3. nieujawnianie się jednolitego, spójnego podmiotu legitymującego system polityczny; 4. brak hierarchicznych struktur władzy, dzięki którym system wykazuje cechy poliarchiczne itp. Podkreśla się, że legitymizowanie systemu politycznego Unii Europejskiej obok tradycyjnych dla legitymizacji systemów politycznych odbywa się nowymi nieformalnymi kanałami pozwalającymi na reprezentację interesów społecznych, obywateli i grup, a sam system stanowi coraz ważniejszą ocenę reprezentacji interesów poszczególnych aktorów politycznych przez co zyskuje ich uznanie.

W analizach poznawczych zwraca się uwagę na różne aspekty obecności Polski w Unii Europejskiej. Wśród nich prezentuje się wystąpienia poselskie w Sejmie RP na temat procesu integracji europejskiej. Zauważa się, że na poziomie debat parlamentarnych (wystąpień poselskich) widoczny jest postępujący proces „wtapiania się” Polski w Unię Europejską. Widoczne jest przejście w konstrukcjach wypowiedzi od dominacji „rozbieżności interesów Polski i Unii Europejskiej” do traktowania Polski jako części Unii Europejskiej, gdzie interesy Unii nie są sprzeczne z interesami Polski, a interesy Polski nie są sprzeczne z interesami Unii Europejskiej”.

Nośną kwestią poznawczą jest analiza stanowisk polskich partii parlamentarnych wobec integracji europejskiej przed i po 1 maja 2004 r.

W rzeczywistości przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej nośne były kwestie gospodarcze, polityczne w wymiarze barier i możliwości rozwoju, co odbijało się w negocjacjach akcesyjnych. W rzeczywistości politycznej po 2004 r. wyzwaniem stało się dostosowanie doświadczenia polskiego do wyzwań unijnych. W życiu partyjnym ważnym zadaniem jest ukształtowanie opinii i postaw na temat celów i zadań w strategii i taktyce unijnej.

W analizach poznawczych ważne miejsce zajmuje przestrzeń polityczna Rosji, a w tym wpływ prawodawstwa Unii Europejskiej na ład gospodarczy tego kraju. Zauważa się m.in., że Federacja Rosyjska powstała 25 grudnia 1991 r. w wyniku likwidacji ZSRR, rozpoczęła funkcjonowanie od radykalnych reform kulturowo-cywilizacyjnych; ujawniła przy tym orientację na rzecz zbliżenia się do państw Zachodu. Siedem najwyższych uprzemysłowionych państw świata (G7) podjęło zobowiązanie udzielenia pomocy w wysokości 43 mld dolarów, które przeznaczono na stabilizację kraju podatnego na inflację; zobowiązania nie zrealizowano. Wtedy też zarysował się problem włączenia Rosji do północnoatlantyckiego sojuszu wojskowego NATO; Rosja odrzuciła jednak plany rozszerzenia NATO na Wschód. Nie odstąpiła też od posiadania broni atomowej. Wydarzeniem zbliżającym Rosję z krajami europejskimi stało się podpisanie 26 czerwca 1994 r. na greckiej wyspie Korfu Układu o Partnerstwie i Współpracy (PCA). Zagadnienie prawodawstwa Unii Europejskiej ma wyraźną odrębność, jako że podmiot ten nie ma podmiotowości prawnej w rozumieniu prawa międzynarodowego publicznego, ani prawa prywatnego. Relacje Rosji i Unii Europejskiej wymagają pamięci o dziedzictwie przeszłości, a w tym o rzeczywistości ustrojowej. Podkreśla się, że obecnie relacje Unii Europejskiej i Rosji mają ważne znaczenie dla obu stron, jak i dla całego kontynentu europejskiego (s. 183).

Szczególną nośność w przemianach europejskich ma wyścig zbrojeń i rywalizacja między mocarstwami, a w tym między Rosją i USA. Zauważa się, że Rosja w rzeczywistości transformacji ustrojowej nie zrezygnowała z utrzymania *sfer żywotnych interesów* w byłych republikach radzieckich, a w tym dotyczących

bezpieczeństwa krajowego, jak i międzynarodowego. Stara się gwarantować tzw. powołanie paternalistyczne wobec państw, określanych współcześnie postradzieckimi.

Wskazuje się, że państwa postradzieckie, w których zlokalizowano bazy wojskowe w swych założeniach są niepodległe i suwerenne, aczkolwiek wskazuje się, że Federacja Rosyjska poprzez swoją militarną obecność (bazy wojskowe) na obszarze postradzieckim usiłuje oddziaływać na politykę państw tego obszaru. Zauważa się, że siła militarna Federacji Rosyjskiej jest zarówno wyrazem unifikacji, przemian dokonujących się w poszczególnych państwach postradzieckich, jak też postrzegana jest jako zagrożenie dla rozwoju nowoczesnego ładu ustrojowego. O stanie sytuacji i kierunkach przemian kulturowo-cywilizacyjnych decydującą rolę odgrywa pozycja mocarstwa – Federacji Rosyjskiej, co czytelne jest na arenie europejskiej i międzynarodowej.

Interesującą część prezentacji oceny poszczególnych projektów badawczych stanowi ich warstwa metodologiczna; zarówno określona przez poszczególnych autorów, jak i w komentarzach profesorskich. Wskazuje się na ramy teoretyczne, zgodnie z którymi zakłada się rozpoznawanie danego badania; jest to nowoczesne wyzwanie i ujęcie ujawniające się w naukach humanistycznych i społecznych. Jest ono odchyleniem od tradycyjnego, klasycznego powołania badań, zawierających się w porządkach deskryptywnym i eksplanacyjnym, tj. wyrażającymi się w dostarczeniu monograficznej wiedzy faktograficznej i objaśniającej zjawiska i procesy rzeczywistości kulturowo-cywilizacyjnej. Obecnie ważną rolę przywiązuje się do formułowania hipotez – przypuszczeń i pytań badawczych oraz osadzania ich w ujęciu faktograficznym, co też wiąże się ze stosowaniem odpowiednich metod i technik badawczych.

W refleksji podsumowującej obraz teorii i meto w studiach europejskich, zaprezentowanych w 2012 r. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego można stwierdzić:

1. Unia Europejska jest ważnym przedmiotem dociekań badawczych w naukach humanistycznych i społecznych;

2. ujawnia się potrzeba pogłębiania studiów, dotyczących integracji europejskiej w wymiarze

miękkiej rzeczywistości kulturowo-cywilizacyjnej (m.in. myśli politycznej, kultury politycznej, świadomości przemian cywilizacyjnych);

3. w badaniach europeistycznych ważną rolę przywiązuje się do łączenia ujęć teoretycznych z analizą praktyki kulturowej;

4. istotną część specyfiki badań europejskich stanowi rozpoznawanie rzeczywistości pozostającej w toku przemian i wciąż nowego stawania się;

5. w nurcie badań europeistycznych nośne jest rozpoznawanie tzw. obrzeży kulturowo-cywilizacyjnych, jakimi są *małe państwa*, transformacji ustrojowej w przestrzeni rosyjskiej, kwestie bezpieczeństwa międzynarodowego.

Andrzej Chodubski

Jakub Potulski, *Wprowadzenie do socjologii stosunków politycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2011, ss. 389.

We Wstępie do książki wskazuje się, że zjawiska ze sfery polityki z uwagi na swą wielowymiarowość wykraczają poza ścisłe granice jednej tylko dyscypliny badawczej. We współczesnym obrazie rozwoju nauk humanistycznych i społecznych obserwuje się odchodzenie od wąskodyscyplinarnych analiz na rzecz ujęć integracyjnych. Obserwując tendencje ewolucji nauk humanistycznych i społecznych zauważa się, że coraz silniejsze staje się zacieranie granic pomiędzy poszczególnymi naukami, a akcent kładzie się przede wszystkim na ogólne syntezę teoretyczne. Socjologia polityki jest specyficznym podejściem do analiz sfery polityki, która integruje różne punkty widzenia na nią, a zarazem korzysta nie tylko z socjologicznego i politologicznego punktu widzenia, ale także z filozoficznego, prawniczego, ekonomicznego, psychologicznego czy też historycznego. Socjologia polityki ze względu na swoją interdyscyplinarność i wielowymiarowość podejmowanych zagadnień nigdy nie była dyscypliną, którą łatwo byłoby zdefiniować i wskazać na właściwy jej obszar badań. W najszerszym rozumieniu socjologia polityki analizuje związki i relacje zachodzące pomiędzy polityką a społeczeństwem.

Socjologia polityki, analizując fakty i zachowania zwyczajowo nazywane „politycznymi” i umiejscawiając je w szerokim kontekście społecznym, stała się współcześnie ważną dziedziną badań nad sferą polityki. Pozwala ona na pełniejsze i lepsze rozumienie zjawisk polityki poprzez wiązanie ich z warunkami strukturalnymi, kulturowymi i historycznymi oraz z działaniami podejmowanymi w tych warunkach przez podmioty indywidualne i zbiorowe.

W książce wiedzę faktograficzną podzielono na cztery części, tj. I. Metodologiczne problemy socjologii polityki; II. Władza; III. Społeczne podstawy polityki; IV. Socjologia podmiotów polityki. W części pierwszej zaprezentowano kwestie: 1. Polityka i nauka o polityce; 2. Socjologia polityki; 3. Klasyczny okres rozwoju socjologii polityki; 4. Współczesna socjologia polityki. W części drugiej – 1. Socjologiczna analiza zjawiska władzy; 2. Legitymizacja władzy; 3. Przywództwo polityczne; 4. Elity polityczne. W części trzeciej – 1. Kulturowe aspekty polityki; 2. Struktura społeczna; 3. Gospodarka; 4. Sfera publiczna. W części czwartej – 1. Państwo; 2. Jednostka; 3. Nowe ruchy społeczne; 4. Społeczeństwo obywatelskie; 5. Media.

Prezentując zagadnienia polityki i nauki o polityce zauważa się, że polityka jest zjawiskiem różnorodnym i dlatego też pojawiają się trudności z dokładnym określeniem tego terminu. Politykę definiuje się jako sprawowanie władzy, podejmowanie wspólnych decyzji, alokację ograniczonych zasobów, źródło podstępów, oszustw i manipulacji. Jest to pojęcie wieloznaczne i definiowane odmienne z różnych pozycji i orientacji teoretyczno-metodologicznych. W polityce jako specyficznej sferze aktywności społecznej człowieka widzi się zatem albo dziedzinę zaspokojenia potrzeb i interesów, zapewnienia poczucia bezpieczeństwa i stabilności, gwarantowania szerokiego udziału obywateli w decydowaniu o sprawach publicznych czy tworzeniu warunków swobodnego kształtowania własnych losów, albo też stosowanie przemocy, preradzające się w siłę, chęć dominacji, sięgnięcia po władzę w celu podporządkowania innych własnej woli; sferę daleką od etycznej klarowności i jednoznaczności, w której środki stają się celami i na odwrót, zaś